

Viyana ve Chicago: İki İktisat Okulu'nun Hikâyesi*

Mark Skousen**

"Avusturya iktisadi, modern iktisadın gelişmesinde büyük öneme sahiptir, ama oynadığı rol günümüz koşullarında büyük oranda azalıyor"

Sherwin Rosen, Chicago Üniversitesi¹

Başlangıcından beri, Foundation for Economic Education (FEE), serbest piyasa taraftarı iki iktisat okuluyla ilişkilendirilir. Bunlar, Ludwig von Mises'in Avusturya İktisat Okulu ve, bir bakıma, Milton Friedman'ın Chicago İktisat Okuludur. Mises, New York'a yerleşmek üzere Viyana'dan ayrıldıktan sonra, FEE'nin kurucusu Leonard Read ile yakın ilişki içinde oldu. FEE'nin Irvington-on-Hudson'daki merkez bürosunda sık sık konuşma yaptı ve *The Freeman*'de düzenli olarak yazılar yazdı.

Read, Friedman'la da iyi ilişkiler kurdu. Friedman, Chicago Üniversitesi'nden meslektaşı George Stigler'le beraber, FEE'nin en eski yayınlarından birini kaleme aldı. 1946 yılında yayınlanan *Roofs or Ceilings*, sa-

* "Vienna and Chicago: A Tale of Two Schools", *The Freeman: Ideas on Liberty*, February 1998.

** Dr., Columbia University.

¹ Sherwin Rosen, "Austrian and Neoclassical Economics: Any Gains From Trade?", *Journal of Economic Perspectives* (Fall, 1997), s.139. Ayrıca Leland Yeager'in cevabı için bkz: "Austrian Economics, Neoclassicism, and the Market Test", s. 153-165.

vaş sonrasında uygulamaya konan kira denetimi uygulamasının üretkenliğe engel olduğunu ve kaldırılması gerektiğini savunuyordu. FEE'nin yayınladığı broşür, o dönemde epey tartışma yarattı ve her iki siyasî kuptan saldırıya maruz kaldı. Ayn Rand, broşürü “kollektivizm propagandası” ve “muhafazakâr olduğu aşikâr bir örgüt tarafından gerçekleştirilen en tehlikeli şey” olarak nitelendirdi; çünkü iktisatçılar “toprak ve mülk sahiplerinin devrolunamaz haklarını” müdafaa etmek maksadından ziyade, pratik ve insanî temelde, kira denetiminin artırılmasını savunuyorlardı.²

American Economic Review'de yer alan oldukça menfi eleştirisinde, Robert Bangs, Friedman ve Stigler'e saldırarak, şöyle diyordu, “Kira denetimlerinin ortadan kaldırılması, iskân sorununu çözmeyecek, aksine, eşitsizliği iyice kötüleştirmeye hizmet edecektir.”³

Serbest piyasacı iktisat taraftarı Avusturya ve Chicago İktisat Okulları, savaş sonrası dönemin başlarında pek popüler değildi, ancak şu anda -bir nesil sonra- onların görüşleri neredeyse tüm kitaplarda ve iktisat bölümlerinde ifade ediliyor.

Chicago İktisat Okulu Neden Bu Kadar Geniş Bir Nüfuz Alanı Elde Etti?

Milton Friedman tarafından kurulan Chicago İktisat Okulu, özellikle profesyonel iktisatçılar arasında kabul gördü. Chicago okulu takipçileri, Nobel Ödüllerinin verilmeye başlandığı 1969 yılından beri iktisat alanında çok sayıda ödül kazandı.

Chicago okulu, neden Avusturya Okulu'ndan daha başarılı oldu? Her iki okul da, özel teşebbüs, düşük vergiler, minimal devlet, serbest piyasa ve güçlü parayı savunur. Metodoloji ve kimi zaman da politika konusunda birbirlerinden ayrılıyor olsalar da (meselâ, Avusturyanlar serbest bankacılığı veya altın standardını savunurken, Chicago okulu monetaristleri kontrollü para arzı politikasını destekler) ortak özellikleri çok daha fazladır. Hem Mises hem de Friedman, Mont Pelerin Society'nin kurucu üyeleridir. Buna rağmen, Mises ve Friedman taraftarlarının, genellikle kendi görüşlerini birbirinin tamamlayıcısı olarak değil, birbirinin rakibi olarak görmesi çok kötü.

² Letters of Ayn Rand, ed. Michael S. Berliner (Dutton, 1965), s. 326. Bu açıklayıcı mektuplarda, Rand, Read'in yayınları için “gayri resmi editör” olmayı önerdi, ama önerisi geri çevrildi. (s.335)

³ Robert Bangs, review of “Roofs or Ceilings?”, *American Economic Review*, Haziran, 1947, s.482-83.

Ampirik Çalışmanın Faydaları/Avantajları

Tarihsel olarak, Friedman ve takipçileri, Avusturyanlardan farklı bir yol izlediler. Teorilerini sınamak için niceliksel ampirik çalışma üzerinde durdular. Ayrıca, bulgularını profesyonel dergilerde ve iyi tanınan üniversite yayınevlerinde yayınladılar. Kendilerini akademi dünyası içinde gördüler. Vardıkları sonuçlar o kadar dikkat çekiciydi ki, onlar, iktisat disiplini içinde yer alan diğer insanların da ilgisini/dikkatini yavaş yavaş cezbettiler. Meselâ, Milton Friedman'ın abidevî eseri *Monetary History of United States, 1867-1960*'i ele alın. Bu eser, İktisadî Araştırma Ulusal Bürosu tarafından sponsor edildi ve 1963 yılında Princeton University Press tarafından basıldı. Titiz bir araştırmayla, Friedman, merkez bankasının 1923-33 yılları arasında nasıl para arzının üçte bir oranında azaltılmasına izin verdiğini ortaya koydu. İstatistikî çalışması, Büyük Buhrana serbest teşebbüsün hâkim olduğu kapitalizmin değil, devletin sebep olduğu düşüncesine güçlü bir savunuyu sağladı. Friedman'ın niceliksel çalışması, serbest teşebbüse olan inancın yeniden inşa edilmeside, iktisadî hürriyetin faziletleri üzerine yapılan binlerce vaazdan daha yararlı oldu. Onun tatbikî/uygulamalı yaklaşımı, temel Keynesyen ilkelerin yok edilmesinde, bu konu hakkında yazılan pek çok büyük felsefî kitaptan çok daha etkiliydi. İktisada yaptığı bu katkılardan ötürü Friedman, 1976 yılında Nobel Ödülüne lâayık görüldü.

Friedman'ın serbest piyasacı görüşlerinin ampirik olarak tatbiki, think tank (düşünce kuruluşları) ve fiilî politika üzerinde çok büyük bir etkiye sahiptir. Şili'de gerçekleşen iktisadî mucize (enflasyonun kontrol altına alınması, vergilerin kesilmesi, sosyal güvenliğin özelleştirilmesi) büyük oranda Friedman'ın önderliğinde çalışan Chicago iktisatçılarının politik reçetelerinin/önerilerinin sonucudur. Cato Enstitüsünün (ve diğer serbest piyasacı think tanklerin) vak'a incelemeleri üzerine yaptığı vurgu, Friedman'ın araştırma yöntemlerinin doğal bir sonucudur.

Avusturyanlar Başka Bir Yönde İlerliyorlar

Diğer yandan, Avusturyanlar, teorinin, ampirik olarak üretilebileceğine veya test edilebileceğine inanmazlar. Mises, yönteminde –praxeoloji- insanoglunun davranışta bulunduğu, yani içinde bulunduğu koşulları iyileştirmeye çalıştığı aksiyomundan yola çıkarak, mantıksal olarak ik-

tisadî prensiplere ulaştı. Avusturyalı iktisatçılar, teorilerini matematiksel olarak değil, şifahen/sözlü olarak ifade etmeyi tercih eder (Mises, metodolojik temelde grafikler kullanmaktan bile kaçınırdı). Kullandığı metod bakımından Mises'ten ayrılrsa da, Hayek, iktisadın fiziği taklit etmemesi gerektiği uyarısında bulundu. Hayek, Avusturya İktisat Okulu'nun konjonktür dalgalanmaları teorisini grafiklerle açıkladı, ama hiçbir istatistikî kanıt/veri ortaya koymadı. Henry Hazlitt, Keynes'in *General Theory* adlı eserini etkili ve bağımsız argümanlarla tahlil etti, fakat içinde niceliksel analiz barındırmadığı için eseri *Failure of the "New Economics"*e (D. Van Nostrand, 1963) kimse kulak asmadı. Israel Kirzner New York Üniversitesi'nde bir Avusturyan İktisat merkezi kurdu, fakat analizini ciddi/önemli teoriyle (high theory) sınırlandırdı. Murray Rothbard, *America's Great Depression*'a (D. Van Nostrand, 1965) tatbik edilen, Avusturyan konjonktür dalgalanmaları teorisini izah etmek için tarihsel verileri kullandı. Fakat bu şekilde, matematiğe, ekonometriye ve regresyon analizine karşı takınılan şüphecilik, diğer iktisatçıların gözünde Avusturya okulunun konumuna/duruşuna zarar verdi.

Gelecek Yarım Yüzyılda Baskın Olacak Görüş . . .

Yeni bir bin yıla girerken, nereye doğru gidiyoruz? İşletme gurusu/uzmanı Peter Drucker, "geleceğin iktisadının" "mikro ekonomi" ve belirli bir üretkenlik ve sermaye oluşumu üzerinde odaklanması gerektiğini doğru biçimde tahmin etti. Şöyle diyor, "Sermaye istikbaldir."⁴ Bana göre, Avusturya Okulu, mükemmel bir biçimde bu rolü oynamaya uygundur. Müteşebbislik, sermaye teorisi ve öznelcilik/subjektivizm –bunlar mikro ekonominin temelleridir- üzerine yaptığı vurguyla, Avusturya iktisadı parlak bir istikbale sâhiptir ve hatta belki de Chicago okulunu gölgede bırakacaktır. Özellikle de eğer (Yeni Klâsik ve Rasyonel Beklentiler teorilerinde temsil edilen/vücut bulan) Chicago okulu, ağırlıklı olarak can sıkıcı matematiksel modelleme üzerinde bu kadar fazla durursa.

Son zamanlarda Avusturyalı iktisatçılar, tatbikî bilim ve vak'a incelemesi üzerinde duruyorlar ve bu anlamda ortaya koydukları teorileri, kurumsal davranış, pazarlama, finans, ticaret ve devlet politikalarına tatbik ediyorlar. Kabul edildiği üzere, istatistikî analizin sınırlılıkları var-

⁴ Peter Drucker, *Toward the Next Economics and Other Essays* (Harper and Row, 1981), s.10

dır, Hayek'in Nobel ödülü alırken yaptığı konuşması "Sahte Bilgi(The Pretence of Knowledge)"de belirttiği gibi. Fakat bu, hiçbir şeyin gerçekliğinin ispat edilebilir olmadığını savunan (Lachman ve diğerleri gibi) radikal subjektivist görüşü geçerli kılmaz/onaylamaz.

Avusturyanlar Tarafından İleri Sürülen Uygulamalı/Tatbikî Örnekler

Son zamanlarda, Avusturya iktisadına sempati duyan iktisatçılar tarafından ortaya konan niceliksel çalışmalar ve vak'a incelemeleri örnekleri, Adam Smith Enstitüsü'nden Madson Pirie ve Eamonn Buttler tarafından gerçekleştirilen özelleştirme çabalarını, iktisatçı Steve Hanke'nin para reformu uygulamalarını ve tarihçi Robert Higgs ve iktisatçı Richard K. Vedder ve Lowel Gallaway'ın yürüttüğü ampirik çalışmaları kapsar.⁵ Bunların yanında, George Selgin ve Lawrence White hem Birleşik Devletler'de hem de diğer yabancı ülkelerde serbest bankacılık üzerine kapsamlı tarihsel bir çalışma yürüttü.⁶

Ampirik çalışmada yeni bir hamle olan James D. Gwartney, Robert A. Lawson ve Walter E. Block'un birlikte yürüttükleri çalışmaları *Economic Freedom of the World, 1975-1995* (Cato Enstitüsü, 1996) takdire şayan. Serbest piyasa taraftarı önemli iktisat okullarını temsil eden her bir yazar, iktisadî özgürlük ile ekonomik gelişme hızı arasında güçlü bir ilişkinin var olduğunu istatistiksel olarak ve grafiklerle izah etti. Giriş bölümünde, Milton Friedman, Mises'in görüşlerini tekrarlayarak, şöyle der, "İktisadî özgürlük endeksi oluşturmanın gereği yoktur, zira iktisadî özgürlük/serbestlik ile iktisadî gelişmenin düzeyi ve hızı arasında yakın bir ilişkinin olduğuna yaygın olarak inanılmaktadır." Bununla birlikte, tam anlamıyla niceliksel veriye/analize önem veren bir iktisatçı olan Friedman, bir grafiğin binlerce kelimeye bedel olduğunu iddia eder ve şu sonuca varır, "hiçbir niteliksel, sözlü tanımlama, bu grafiğin anlatım gücüyle karşılaştırılmaz".⁷

⁵ Robert Higgs, "Wartime Prosperity? A Reassessment of the U. S. Economy in the 1940s", *The Journal of Economic History* (Mart,1992), s.41-60; Richard K. Vedder ve Lowell Gallaway, *Out of Work* (Holmes and Meier, 1993). Ayrıca adı geçen yazarların makalesi için bkz: "The Great Depression of 1946", *Review of Austrian Economics* 5:2 (1991), s.3-31.

⁶ Meselâ bkz: Lawrence H. White, *Free Banking in Britain* (Cambridge University Press, 1984); George A. Selgin, *The Theory of Free Banking* (Rowman ve Littlefield, 1988) ve Selgin, *Banking Deregulation and Monetary Order* (Routledge, 1996).

⁷ Milton Friedman, "Foreword", *Economic Freedom of the World, 1975-1995*, James D. Gwartney, Robert A. Lawson ve Walter E. Block (Cato Enstitüsü, 1996), s.vii-viii.

Avusturya iktisadına eğilimi olan daha fazla sayıda lisans üstü öğrenci, ekonometride beceri/bilgi kazandıkça, Avusturyan tatbikî konjonktür dalgalanmaları teorisinde ilerlemeler görmeyi umuyorum. Charles Wainhouse'un New York Üniversitesi'nde hazırladığı doktora tezi, zaman serileri kullanılarak Avusturyan konjonktür dalgalanmaları teorisini tahlil eden ilk çalışmaydı. Şimdi başkaları da onun açtığı yolda ilerliyor.⁸

Eğer Avusturyanlar, enerjilerinin çoğunu soyutlamaları tartışmaya adarlarsa, korkarım kilise cemaatine vaaz eden, anlaşılması güç/müphem bir okul olarak kalmaya devam edecekler. Georgia Üniversitesi profesörü Peter G. Klein'in belirttiği gibi "Eğer Avusturyanlar meta ekonomi üzerinde odaklanır ve ana akım iktisatçıları epistemolojinin soyut konularını yeniden düşünmeye zorlarsa, hiçbir yere varamayız."⁹

Çeviren: A. Zeynep Kopuzlu

⁸ Charles Wainhouse, *Hayek's Theory of the Trade Cycle: The Evidence from the Time Series*, doktora tezi, New York University, 1984. Ayrıca bkz: William A. Butos, "The Recession and Austrian Business Cycle Theory: An Empirical Perspective," *Critical Review* 7:2-3 (1993), s.277-306 ve Mark Skousen, *The Structure of Production* (New York University Press, 1990).

⁹ *Austrian Economics Newsletter*'da yayınlanan mülakat (Mises Enstitüsü, Kış, 1995), s.7